

4. Ana Dil Eğitiminde Metin Yazmanın Önemine İlişkin Ek Bilgiler

Ana dil eğitiminin en büyük özelliklerinden biri, farklı yaş ve seviyelerde olan öğrencilerin aynı sınıf ortamında bulunmalarıdır. Diğer bir özellik ise birçok öğrencinin ana dilde zor ve karmaşık metinleri okuma ve anlama konusunda zorlanmasıdır. Bu nedenle, ana dil eğitiminde yazma becerisinin geliştirilmesi hususunda dikkat edilmesi gereken bazı ek konular vardır.

a) Ana Dilde Yazılı Alfabe Sistemine Giriş

Okuryazarlık becerisini köken ülkede değil de göç edilen yeni ülkede öğrenen öğrencilere ana dilin ses birimi (fonem) ve yazı birimi (grafem) ile ilgili ayrı bir giriş dersi verilmesi gerekir. Türkçe, Arnavutça veya Boşnakça gibi Latin alfabesiyle yazılan dillerde, örneğin, okul dilinde olmayan ses ve harfleri tanıtmak önemlidir (ë, ç, ı gibi). Bazı öğretmenler, karışıklığa yol açmamak için, öğrencilere bu harfleri 1. sınıfın sonunda veya 2. sınıfın başında, öğrenciler okuma yazmayı söktükten sonra öğretmeyi tercih ederler. Latin harfleriyle yazılmayan dillerde, okul diliyle ana dilinin birbirine karışması tehlikesi daha az olmakla birlikte, bu dillerde yazılı alfabe en baştan öğretmek okuryazarlığı yavaş yavaş geliştirmek gerekmektedir.

b) Ana Dilde Zengin bir Kelime Dağarcığı Oluşturma

Göçmen ailelerden gelen öğrencilerin ana dil hâkimiyeti daha çok aile ortamında konuşulan lehçe ve konularla sınırlı kaldığından, öğrencilerde kelime dağarcığının yetersiz ve eksik gelişmesine sıklıkla tanık oluruz. Okul ve ders ortamında olduğu gibi daha karmaşık kelime ve kalıpların kullanılması gereken yerlerde ise öğrenciler, genelde, yaşadıkları ülkenin dilini tercih etmekte. Bunun sonucu olarak öğrencilerin ana dil ve okul dilindeki kelime dağarcığı birbirinden farklı gelişmekte, her iki dilde okuryazar olma yetkinlikleri aynı düzeyde gelişmemektedir. Bu nedenle, ana dil eğitiminin başlıca hedeflerinden birisi, ana dilin standart kullanımında kapsamlı ve zengin bir kelime dağarcığının gelişmesi olmalıdır. Bu bağlamda, öğrencilerin aktif olarak kullanmaları öngörülen kelimelerle (öğrencinin aktif kelime dağarcığı; bunların örneklerle sık sık pekiştirilmesi gerekir), duyduklarında veya okuduklarında anladıkları, ancak kendileri kullanmadıkları kelimeler (pasif kelime dağarcığı) arasında fark gözetmek gerekir. El kitabında Ünite 14 ve 15’de kelime dağarcığını geliştirmeye yönelik çok sayıda etkinlik yer almaktadır.

c) Standart Dil Kullanımı

Göçmen ailelerin çocuklarının başka bir özelliği de ana dilin standart kullanımı yerine, genellikle, yerel ağız veya lehçeyi bilmeleri ve konuşmalarıdır. Bu nedenle, ana dil eğitiminin bir amacı da, öğrencilerin ana dilin standart kullanımında okuryazar olmalarını sağlamaktır. Bu süreçte 1. sınıftan itibaren dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- 1) Özenli yaklaşım: Öğrencilere ana dilde yazı yazmayı sevdirmek öncelikli olmalıdır. Kurallara aşırı bağlılık öğrencilerin yazı yazma hevesini kırabilir.
- 2) Karşılaştırmalı yaklaşım: Sadece standart dilin kurallarını öğretmek yerine, standart dil ile yerel ağız veya lehçe arasındaki farklar, yeri geldikçe, karşılaştırmalı bir yaklaşım içinde öğrencilere aktarılabilir.
- 3) Uygulamalı yaklaşım: Öğrencilerin, standart dilde kullanılan kelime ve gramer kalıplarını iyice öğrenebilmeleri için çok sayıda uygulamalı etkinliklerle pekiştirme çalışmaları yapmak gerekir.

d) Dil Becerisi Zayıf Öğrencilere Destek Yapılar veya “İskeleler” Hazırlamak (Scaffolding Tekniği)

Okul dili, gündelik konuşma diline kıyasla, kelime dağarcığı, standart dilin kullanımı gibi açılardan daha karmaşık özelliklere sahiptir. Okul veya eğitim dilini öğretirken, öğrencilerin metin yetkinliklerini (metin okuma ve algılama ile metin yazma becerisini) geliştirmek hiç de kolay değildir. Yazma becerisini geliştirmeye uygun ve son dönemde Almanca dersinde ve yabancı dil olarak Almanca dersinde başarıyla uygulanan tekniklerden birisi, daha önce yukarıda adı geçen “destek yapılar” veya “yapı iskeleleri” (scaffolding) tekniğidir. Bu teknik, ana dil eğitimi için de son derece uygundur. Öğrenciye, metin yazarken kullanabileceği destek yapılar veya “iskeleler” önceden verilir; böylece, yazıda kullanabileceği kelime ve kalıplar, örnek cümleler, metnin bölümleri (giriş, gelişme, sonuç) ile ilgili bilgiler elinde hazır olur ve metni çok daha kolay oluşturabilir. Aynı yöntem, 5 satır ve 11 kelimeden oluşan yapılandırılmış kısa Elfchen-şiiirlerinde* [*Ç.N.: Almanca’da 11 rakamı (elf), Elfchen: küçük 11’li] (bkz. Ünite 21.1.) de uygulanabilir: Şiirin genel çerçevesi hazırdır, öğrenci sadece gereken yerlere kendi bulduğu kelimeleri ekler. Bir başka örnek ise, metnin değişik bölümlerini oluşturan yapı taşlarının önceden öğrenciye verilmesidir (örneğin, cümle başlangıçları veya resimli bir hikâye anlatmak için kullanılan değişik fiiller). Böylece, öğrenci metnini yazarken elindeki hazır yapı taşlarından yararlanabilecektir. Bir yemek tarifi veya kullanma talimatı gibi basit bir metnin yazılması için izlenecek adımlar önceden verilir. Amaç, öğrenciye verilen bu destek yapıyla (“iskeleyle”), onun metnin bölümleri yerine, doğrudan metin yazma aşamasına

odaklanmasını sağlamaktır. Doğru kelime ve kalıpların kullanılması sayesinde bunlar otomatik olarak öğrenenin aktif kelime dağarcığının bir parçası haline gelir. Özellikle III. Bölüm’de (Yazma Becerisini Geliştiren Teknikler) önerilen birçok etkinlikte Scaffolding tekniğinin basit yorumları ele alınmaktadır (bkz. Ünite 14.1 Kelime Kümeleri; Ünite 15.2 Eş Anlamli ve Zıt Anlamli Kelimeler; Ünite 16.3 Paralel Metin Üretme).

Scaffolding hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. <https://www.uni-due.de/imperia/md/content/prodaz/scaffolding.pdf>.

e) Yazım Kurallarına İlişkin Açıklamalar

Her dilin kendi yazım kuralları ve zorlukları vardır. Bu nedenle, el kitabında dil bazında yazım kurallarına değinilmemiştir. Ancak öğrencilere doğru yazım kurallarını öğretirken aşağıdaki genel ilkeler izlenmelidir:

1) *Temel Kelime Dağarcığında Bulunan Kelimeleri Doğru Yazmak*: Sık kullanılan kelimelerin doğru yazılışını bilmek önemlidir. O nedenle, yazım hatalarını düzeltirken özellikle sık kullanılan kelimelere öncelik verilmelidir.

2) *Hataları Düzeltirken Seçici Davranmak*: Metin içindeki tüm hataların düzeltilmesi, her şeyden önce, öğrencinin öğrenme şevkini kırar. O nedenle, en önemli 3–5 hata türünü veya bazı münferit hataları düzeltmek ve bunlarla ilgili pekiştirme çalışmaları yapmak daha etkili bir yöntemdir.

3) *Anlamli Düzeltmeler, Farklı Etkinliklerden Oluşan Pekiştirme Çalışmaları Yapmak*: Eskiden, öğrenci, yanlış yazdığı kelimeleri 3 veya 5 kez doğru yazarak öğrenmeye çalışırdı. Ancak bu yöntem, öğrenme psikolojisi açısından günümüzde geçerliliğini yitirdi. Onun yerine, seçilen kelimeleri, 2 ila 3 haftalık bir dönem boyunca, farklı etkinliklerle pekiştirerek ele alan yaklaşım günümüzde daha verimli ve daha anlamli bir kelime düzeltme yöntemi olarak kabul edilmektedir.

4) *Kendi Kendine Yardım Etmeyi Öğrenmek*: Öğrencilerin yazım kılavuzunu ve sözlükleri doğru kullanabilmeleri için onlara bu araçlardan nasıl yararlanacaklarını derste ayrıntılı biçimde anlatmak gerekir.

5. Yazılı Performans Görevlerini Ölçme ve Değerlendirme

• Değerlendirme Mercileri:

Öğrencilerin yazılı çalışmalarını değerlendiren tek merci öğretmen olmamalıdır. İletişim ve okuyucu odaklı metin yazma anlayışında (bkz. Ünite 3a) farklı okuyuculardan gelen geri bildirimler (dönütler) de aynı şekilde değerli ve önemlidir. Geri bildirim, yazma süreci sırasında verilmelidir. Öğrencilerin diğer derslerden bildikleri yazı konferansı modeli (bkz. Ünite 11.1.) yazma süreci sırasında geri bildirim vermeye çok elverişlidir. Bu modelde öğretmen son düzeltmeyi yapan ve öğrencinin gelişimini destekleyen türde geri bildirim veren merci konumundadır.

• Ölçüt Odaklı Yazı Yazma:

Geleneksel anlayışa göre kompozisyonlara verilen notlardaki en büyük sorun, öğretmenin öznel değerlendirme yapması ve not verme ölçütlerinin şeffaf olmamasıdır. Özellikle daha kapsamlı yazma görevleri öncesinde, metinde yer alması istenen ölçütler, 4–5 bölüm halinde, tercihen öğrencilerle birlikte üzerinde anlaşarak, net bir biçimde ortaya konulmalıdır. Örneğin: Metin en az 1 sayfa uzunluğunda olmalı ve giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşarak en azından 4 önemli bilgi içermelidir vs.). Bu ölçütlere göre yapılan değerlendirme hem daha şeffaf olur, hem de öğrencinin motivasyonunu artırır.

• Gelişim Odaklı Düzeltme ve Değerlendirme:

Öğretmen, eksik ve hatalar üzerinde durmak yerine, metinde var olan becerilerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yaklaşımını benimser. İkinci bir aşamada, bu hedefe ulaşmak için hangi alıştırmalar ve etkinliklerin yararlı olacağını düşünür ve buna ilişkin bir planlama yapar. Bu yaklaşım, diğer derslerde olduğu gibi, ana dil dersinde de kalıcı öğrenmeye ve başarıya ulaşmanın tek yoludur. El kitabının II. ve III. Bölümü’nde öğretmenin bu konuda uygulayabileceği çok sayıda fikir ve öneriye yer verilmiştir.